

Ömürboyu təhsilə investisiya:

Ölkələr, siyasətlər və gələcəyə baxış

Ömürboyu təhsil niyə əhəmiyyətlidir?

Ömürboyu təhsil, sadəcə peşə kurslarını tamamlamadan ibarət deyil, bu, bütün həyat boyu davam edən bilik və bacarıqların yenilənməsi prosesidir. Bu, üç əsas sahəni əhatə edir:

Formal təhsil: məktəblər, universitetlər və rəsmi sertifikatlaşma proqramları.

Qeyri-formal təhsil: kurslar, əmək bazarında tələb olunan xüsusi bacarıqlar.

İnformal öyrənmə: həyat təcrübəsi, onlayn resurslar və şəxsi təşəbbüslər.

Bu yanaşma xüsuslə iqtisadi transformasiya və əmək bazarında dinamik dəyişikliklər dövründə kritik əhəmiyyət daşıyır. İnsanların səriştələrinin aktual olması iqtisadi artımın və sosial inklüzivliyin mühüm şərtidir. UNESCO da vurğulayır ki, ömürboyu təhsil sistemləri yalnız fərdlər üçün deyil, bütövlükdə cəmiyyət üçün əhəmiyyətlidir. Təhsilə investisiya edən ölkələr daha inklüziv və dayanıqlı sosial sistemlər yaradırlar.

OECD ölkələri təhsilə nə qədər xərcləyir?

OECD ölkələrinin təhsilə ümumi xərclərini müqayisə edərkən ÜDM-in təhsil sektoruna ayrılan hissəsinə baxılır. Bu göstərici dövlət prioritetlərini və təhsil sistemində qoyulan ümumi resursların miqdarını izah edir. OECD-nin Education at a Glance 2025 hesabatına görə, OECD ölkələrində təhsilə dövlət xərcləri ÜDM-in orta hesabla təxminən 4.7% səviyyəsindədir. Bu göstərici ölkələr arasında fərqlidir, bəzi ölkələrdə bu nisbət 6%-ə qədər yüksəlir. Təhsil xərcləri yüksək olan ölkələrə Skandinaviya ölkələri (Finlandiya, İsveç, Danimarka və s.) daxildir. Bu ölkələr yalnız ilk təhsil sistemlərində deyil, həm də peşə təhsili və böyüklərin təlimi üçün böyük resurslar ayırırlar. Bu investisiya yalnız məktəb və universitetlərlə məhdudlaşmır, həm də peşə və ixtisasartırma proqramlarında geniş şəkildə yer alır.

Niyə bəzi ölkələr daha uğurlu olur?

Yüksək yetkin təhsili göstəricisi yalnız maliyyə yatırımı ilə izah olunmur. Bu sferasını gücləndirən əsas amillər:

Siyasət və stimullar - bir çox ölkələrdə təkcə maliyyə vəsaiti deyil, həm də təlimə motivasiya və təşviq mexanizmləri mövcuddur:

- İşçilər üçün təhsil məzuniyyəti hüquqları;
- Dövlət tərəfindən subsidiyalı kurslar və sertifikat proqramları;
- İşgötürən tərəfindən təlim dəstəyi. Bu mexanizmlər ömürboyu təhsili yalnız xərc ki mi deyil, investisiya kimi görən sistemləri yaradır.

İşçi bazarının tələbləri - Rəqəmsal səriştələr, süni intellekt və texnologiyanın sürətli inkişafı əmək bazarında çevikliyi tələb edir. Təhsildə yatırımlar yalnız ilk təhsil dövrünə yönəlməklə kifayət deyil, həm də müqayisədə müəyyən çətinlik yaradır. Bu vəziyyət regionda ömürboyu təhsilin inkişafı üçün potensial imkanların olduğunu göstərir: dövlət siyasətləri, özəl sektor təşəbbüsləri və beynəlxalq əməkdaşlıq vasitəsilə bu sahə gücləndirilə bilər.

OECD və MDB - regional müqayisə

OECD ölkələri ilə yanaşı, MDB ölkələrində də müxtəlif təhsil investisiyası səviyyələri var. Bu regionda yetkinlərin təlimdə iştirakı barədə konkret, beynəlxalq səviyyədə uyğunlaşdırılmış məlumatlar məhduddur. MDB ölkələri OECD ilə eyni standartlarda ömürboyu təhsil statistikasını hələ tam formalaşdırmayıblar, bu da müqayisədə müəyyən çətinlik yaradır. Bu vəziyyət regionda ömürboyu təhsilin inkişafı üçün potensial imkanların olduğunu göstərir: dövlət siyasətləri, özəl sektor təşəbbüsləri və beynəlxalq əməkdaşlıq vasitəsilə bu sahə gücləndirilə bilər.

XXI əsrdə informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı, avtomatlaşdırma və rəqəmsal transformasiya əmək bazarını kökündən dəyişir. Bu dəyişikliklər yalnız yeni peşələr yaratmır, həm də mövcud peşələrin sürətlə transformasiyasını tələb edir.

“Azərbaycan müəllimi”nin araşdırmasına əsasən, belə bir şəraitdə əsasən “formal təhsil – iş həyatı – pensiya” modeli kifayət etmir; daha çox “ömürboyu təhsil” (lifelong learning) modelinə ehtiyac yaranır. Bu model fərdin həyatının bütün mərhələlərində bilik və bacarıqlarını davamlı şəkildə yeniləməsinə nəzərdə tutur.

Bu yanaşma həm fərdi fərsətləri artırır, həm də ölkələrin rəqabət qabiliyyətini və iqtisadi dayanıqlığını möhkəmləndirir. Belə ki, yüksək səviyyəli bacarıqlara malik işçi qüvvəsi daha innovativ olur və texnoloji dəyişikliklərə daha tez uyğunlaşa bilər. Ömürboyu təhsilə investisiyalar bir çox ölkədə sosial və iqtisadi siyasətlərin mərkəzində yer alır və bu, global miqyasda artan bir trenddir.

Ömürboyu təhsilə investisiyalar bir çox ölkədə sosial və iqtisadi siyasətlərin mərkəzində yer alır və bu, global miqyasda artan bir trenddir.

UNESCO da vurğulayır ki, ömürboyu təhsil sistemləri yalnız fərdlər üçün deyil, bütövlükdə cəmiyyət üçün əhəmiyyətlidir. Təhsilə investisiya edən ölkələr daha inklüziv və dayanıqlı sosial sistemlər yaradırlar.

Ölkələr ömürboyu təhsil sisteminə investisiya etməklə sosial və iqtisadi dayanıqlılığını gücləndirirlər, bu, təkcə dövlət büdcəsinin məsrəfi deyil, uzunmüddətli gəlir mənbəyidir.

Ömürboyu təhsil yalnız fərdlərin karyera imkanlarını artırır, həm də ölkələrin rəqabət qabiliyyətini, sosial ədalətini və ümumi yaşayış səviyyəsini yüksəldir.

OECD ölkələri ömürboyu təhsilə nə qədər xərcləyir?

Təhsilə vəsait ayırmaq yetərli deyil, bu investisiyalar nəticə verməlidir. Bu səbəbdən ölkələrin yetkin əhəlinin təlimlərə qatılması səviyyəsi də mühüm göstəricidir. OECD-nin hesabatları göstərir ki, yetkinlərin təhsilə təsirli şəkildə qatılması ölkələr arasında böyük fərqlər göstərir. Adətən, ömürboyu təhsil iştirakını “formal və qeyri-formal təlimlərdə iştirak” ilə ölçürlər. Məsələn, son məlumatlara görə, OECD ölkələrində yetkinlərin təhsilə qatılma səviyyəsi orta hesabla təxminən 40-50% ətrafındadır, bəzi ölkələrdə isə bu göstərici 60%-ə qədər çıxır. Eyni zamanda, bəzi ölkələrdə bu göstərici xeyli aşağı düşə bilər. Bu fərqlər yalnız ölkənin təhsil inder çıxır. Eyni zamanda, bəzi ölkələrdə bu göstərici xeyli aşağı düşə bilər. Bu fərqlər yalnız ölkənin təhsil inder çıxır.

Finland, Norveç, Danimarka, İsveç kimi ölkələr həm təhsilə dövlət xərclərini ÜDM-ə görə daha yüksək səviyyədə saxlayır, həm də yetkinlərin ömürboyu təhsildə iştirakını yüksək səviyyədə təmin edirlər (təxminən 50%-dən yuxarı).

ABŞ və Kanada kimi ingilis dilli ölkələr də orta-yuxarı səviyyədə təhsilə vəsait xərcləyir və 50%-ə yaxın yetkin təlimdə iştirak göstəricisi ilə fərqlənirlər.

Yaponiya, Koreya və bir sıra Mərkəzi-Şərqi Avropa ölkələri (Polşa, Xorvatiya) aşağı və ya orta iştirak göstəricilərinə malikdir, bu da ömürboyu təhsil sistemlərinin daha zəif inkişaf etdiyini göstərə bilər. Bu müqayisə göstərir ki, təhsilə yüksək investisiya edən ölkələr eyni zamanda yetkinlərin təlimə qatılmasını da daha yüksək səviyyədə təmin edə bilər ki, bu da daha çevik və innovativ əmək bazarının göstəricisi sayılır.

Ömürboyu təhsilin sosial və iqtisadi effektləri

Ömürboyu təhsilə investisiya yalnız fərd üçün deyil, cəmiyyət üçün də bir çox üstünlüklər yaradır:

İqtisadi effekt:

- Artan məhsuldarlıq və innovasiya;

- Yeni iş yerlərinin yaranması və işçi bazarında adaptasiya;

- Vergi gəlirlərinin artması və sosial dəstək xərclərinin azalması.

Sosial effekt:

- Əhəlinin sosial inklüzivliyi -

- Daha da bərabər imkanlar:

- Yaşlanan əhali ilə bağlı risklərin azaldılması.

Belə ki, ölkələr ömürboyu təhsil sisteminə investisiya etməklə sosial və iqtisadi dayanıqlılığını gücləndirirlər, bu, təkcə dövlət büdcəsinin məsrəfi deyil, uzunmüddətli gəlir mənbəyidir.

Global çağırışlar və gələcək perspektivlər

OECD və UNESCO kimi beynəlxalq qurumlar vurğulayır ki, ömürboyu təhsilə olan investisiyalar hələ də kifayət etmir və bir sıra çağırışlarla üzləşir. Məsələn, UNESCO qeyd edir ki, bir çox ölkələrdə yetkinlərin yalnız kiçik hissəsi təhsil imkanlarından faydalanır və bu, sosial bərabərsizlikləri daha da dərinləşdirə bilər. Bununla yanaşı, demoqrafik dəyişikliklər (yaşlanan əhali), texnoloji sürət və əmək bazarının transformasiyası bu sahənin daha çox investisiya və innovasiya tələb etdiyini göstərir.